

## Nr 3.

Av herr **Hellberg** i Lycksele, om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag i fråga om inlösen och upplåtande till odlingslägenheter av s. k. disponerade ströängar å kronoparker i de nordligaste länen.

Emigrationen har förorsakat vårt land stora förluster av andlig och fysisk kraft. Dess orsaker äro många och djupgående. I huvudsak ha de varit av social och framför allt ekonomisk art, däribland jordbrukets tryckta läge och dåliga utkomstmöjligheter samt dessutom och icke minst i svårigheten att över huvud erhålla jord att bryta och bruka. Bristande fosterlandskärlek har icke föranlett och föranleder ingen emigration. För att minska denna senare bör jord hållas i beredskap åt dem, som vilja starta nya jordbruk. En sund jordbrukande befolkning är ett livsvillkor för ett folk, som ej vill urarta. Men det bör då göras så lätt som möjligt icke allenast att få jord, utan även att få ypperlig sådan. Jord av det senare slaget finnes i överflöd i Norrland. Men den är i närvarande stund ej tillgänglig. Vill man göra den åtkomlig, skall man därmed giva många tusen människor hem och härd och bröd och sålunda på samma gång i hittills oanad utsträckning bidra till kultivering av vårt vidsträckta övre Norrland. Härmed ett förslag därtill.

I övre Norrland, särskilt de inre delarna därav, finnas ofantliga arealer odlingsbara myrmarker. Dessa äro lappmarkernas förnämsta odlingsmark och i tiotusental hektar belägna å kronoparkerna. Den allra bästa delen av dessa vidder, nämligen de myrar, vars torv bildats av starr, fräken och dylikt, och i vilkas vegetation tudunet och vitmossarna ännu ej inkommit, äro såsom bekant som s. k. ströängar tilldelade böndernas hemman och kallas därför »disponerade».

Dessa ströängar eller slättermyrar härleda sig från avvitrningen. Före avvitrningen var nämligen mark och skog gemensamt. Bönderna hade då lagt sig till med en mängd ströängar, vilka de vid avvitrningen ville behålla, något som de också fingo. Ängarna skattelades. Sedermera fingo de skog i förhållande till den skatt, som åsattes den odlade jord, de hade, plus ströängarna.

Dessa ängar äro strödda litet varstädes å kronoparkerna. På en del ställen äro de till nytta och gagn för bönderna, men i många fall äro de så avlägset belägna, att de ej äro till nämnvärt gagn för någon. Och i rätt många fall har jag mig bekant, att bönderna till och med övergivit dem på dessa grunder.

Förr i tiden, innan odlingen kommit sig i gång, voro de mera behöfliga. Då voro myrarna de enda ställen, där bönderna kunde få hö. Åkern användes endast till potatis- och kornodling. Då behövdes foder till kreaturen och till gödsling. Sedan de nu börjat tillgripa den bättre fasta odlingsmarken samt börjat odla den omkring byarna belägna, omfattande myrmarken, äro de icke i så stort behov av ströängarna. En annan sak, som även spelar en stor roll, är att slättermyrarna förr voro mera givande. De slogos då nämligen endast vart tredje år, men numera, då befolkningens antal ökats, slå de dem vartannat år. De tåla inte vid oftare avmejning, de minska i annat fall avkastningen allt för mycket, »de växa ut sig» som det heter.

I de fall, då bönderna fortfarande bruka dem, äro de till visst gagn för hemmanet, det kan ej förnekas, men den ekonomiska fördelen av deras bibehållande är ej så stor, som man vid första ögonblicket skulle tro. Hövärdet i en hässja beräknas till högst 5 kronor. För att åstadkomma en hässja behöves i gynnsammaste fall ett mans- och ett kvinnodagsverke. Om bonden, som numera ofta är fallet, måste lega arbetskraft, nödgas han betala det förra med 4 och det senare med 2 kronor, tillsammans 6 kronor. Alltså redan ifrån början ett dåligt ekonomiskt utbyte. Därtill kommer en annan sak, nämligen hemforslingen. Denna kan ej göras sommartiden, utan först på snöföre. Och de, som bo långt bort, hinna ej få hem en skrinda på dagen, utan få samla ihop på en närmare belägen plats. Vid tidigt frusen myr är det lätt att få hem höet, men vid sur myr, vilket inträffat de sista 5 åren i Västerbottens lappmark, kan det få stå ända till våren, då det är i det närmaste urlakat och med så gott som intet näringsvärde — såvida ej renarna under sin vandring ätit upp det. Samma är förhållandet vid snörika vintrar, såsom den sista, då det är så gott som

omöjligt att komma åt det. Ett sådant hö blir alldeles för dyrt i förhållande till kvaliteten, till avbärgnings- och hemforslingskostnaderna.

Bönderna själva inse, att det ekonomiska värdet av dessa ängar icke är så stort, och hava i många fall ingenting emot att avstå från dem, naturligtvis mot skäligt vederlag. De hemställa ofta hos revirförvaltarna att få sälja dem till staten.

Även från skogsskötselns synpunkt vålla dessa ängar stora svårigheter. En såsom behöflig ansedd avdikning av vattensjuka och försumpande marker låter sig ej göra, då, som bekant, avloppsdiken icke få framdragas över annans mark, härvidlag ströängarna, med mindre förut blivit gjord en ofta mycket kostsam utredning av lantbruksingenjör. Så till exempel blir kronan ofta hindrad att upprena en i många fall försumpande bäck på den grund, att denna under sitt lopp även passar en eller annan slåttermyr. Det lägger ock samtidigt hinder i vägen från synpunkten att genom ett i övrigt önskvärt arbete mången gång bereda arbetsförtjänst.

Dessa ängar skulle dock under andra förhållanden kunna bliva till en oskattbar välsignelse. De äro nämligen av den beskaffenhet, att man efter utdikning endast har att sätta plogen i dem för att få de saftigaste och rikaste skördar, varpå jag med egna ögon sett flera exempel. Riksdagen har medgivit rätt för svenska medborgare att under vissa villkor slå sig ned på kronoparker. Men i regel äro de utstakade torpen av jämförelsevis litet värde, mot vad de skulle kunnat vara, om man haft tillfälle att i stället tillgå dessa ängar. Förhållandet är nämligen oftast nog så, att vid utstakande av ett skogstorp vederbörande förrättningsman varit hänvisad till att taga, förutom en skogsbacke, den odisponerade, oftast nog grunda och för odling minst lämpliga remsan av myren. Men själva den stora, härliga, för odling enastående lämpliga myren, som skulle kunna bli till så stor välsignelse, den får inte användas, därför att den är »disponerad». Några höhässjor skola stå hindrande i vägen för en i annat fall alldeles sällsynt storartad möjlighet till kultivering av övre Norrland. Jag har på ett jämförelsevis ringa område inom Lycksele socken, välbeläget, sett flera enstaka, disponerade ängar, på vilka gott skulle kunna utstakas 10 kronotorp å varje, och andra finnas, varest ännu flera lära kunna placeras. Å t. ex. Rämens stora kronopark inom samma socken kan efter de uppgifter, jag inhämtat, gott ett par hundra odlingslägenheter upplåtas å därvarande disponerade och odisponerade myrmarker. Men å enbart odisponerade myrmarker å denna park kunna endast ett fåtal och därtill mindre goda odlingslägenheter upplåtas, då de disponerade ängarna härstädes såsom överallt

annanstädes stänga så gott som all odling på kronoparken, därför att de hindra avdikningen och således lägga hinder i vägen för utstakande av torp. I detta sammanhang vill jag erinra om, att övre Norrlands myrar och kärrmarker erbjuda särdeles goda lutningsförhållanden av 2 à 3 : 1,000, ja, mången gång 10 à 20 : 1,000, såsom förhållandet ofta är i Västernorrlands län. Detsamma gäller även i de inre delarna av Norr- och Västerbotten.

Då dessa disponerade myrar enligt mitt förmenande äro, just till följd av att de äro »disponerade», till stort hinder för kronan och det allmänna bästa, anser jag, att staten bör inlösa dem mot skäligt vederlag, dika ut dem, upplåta dem till odlingslägenheter och på så sätt göra dem fruktbarande. Vad storartad betydelse för övre Norrlands utveckling och kultivering detta skulle få, torde ej vidare behöva tydliggöras. Det är i alla händelser en fråga, som förr eller senare måste fram.

En fråga av stor vikt är kostnadsfrågan. Storleken av densamma ävensom sättet för inlösningen jämte utsträckningen av den senare får en blivande, eventuell utredning avgöra. Beträffande denna senare tager jag mig friheten hänvisa till det förslag om kronoinlösen av ströängarna, som på annan grund — hinder för en rationell renskötsel — ingivits till regeringen av landshövdingen i Norrbottens län. Ett längre referat av nämnda förslag närslutes här såsom bilaga.

Jag har till ett antal sakkunniga i denna fråga — överjägmästare, jägmästare, jordbrukskonsulenter, lantbruksingenjörer, hushållningssällskapens sekreterare — utsänt ett spörsmål, i vilket jag anhållit om ett uttalande om den eventuella önskvärdheten av att kronan inlöste å kronoparker befintliga, disponerade ströängar för att sedan upplåta dem till odlingslägenheter. De inkomna svaren följa här nedan såsom bilagor.

På grund av vad jag här anført, tillåter jag mig hemställa,

att Riksdagen ville besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes föranstalta om utredning, i vilken utsträckning och på vilka villkor Kungl. Maj:t och kronan måtte inlösa å kronoparker inom de nordligaste länen befintliga, disponerade ströängar för att sedermera upplåta dem till odlingslägenheter och därefter till Riksdagen inkomma med det förslag, vartill denna utredning kan giva anledning.

Stockholm den 16 januari 1914.

*E. F. Hellberg* i Lycksele.

*Bilaga 1.*

**Från statskonsulenten Aug. Östergren, Stockholm:**

— — — — att jag icke känner tillräckligt om förhållandena med ströängarna för att kunna yttra mig om lämpligheten av deras inköpande av staten. Jordbrukskonsulenten Martin Bergström i Umeå, eller mejerikonsulenten Johan Söderblom, Umeå, torde vara de, som från jordbrukssynpunkt bäst böra kunna bedöma denna fråga. — — — —

*Bilaga 2.*

**Från jordbrukskonsulenten Martin Bergström, Umeå:**

— — — — anför följande. Jag har på mina resor speciellt inom lappmarken erfarit, att en del hemmansägare ej äro nöjda med »status quo» i fråga om de s. k. ströängarna å kronoparkerna. Särskilt de avlägset belägna, små och ofta nog litet givande ängarna ha numera knappast någon betydelse för de jordbruk, med vilka de äro sammankopplade, då de i regel ej längre avbärgas utan i stället avbetas, kanske av kronotorparens eller andras kreatur.

Att underhålla stängsel för så beskaffade ängar kan ej heller vara lönande.

Däremot torde det nog även å kronopark förekomma av bönder disponerade ängar, som äro av större omfattning och relativt givande samt därför fortfarande hava en viss betydelse för respektive innehavares jordbruk.

Jag finner det därför önskligt, att man gjorde en uppdelning av ströängarna i sådana av mindre och av större betydelse. De förra borde, ju förr desto hellre, inlösas av kronan. De senare kunde tillsvidare stanna under hemmansägarnes disposition eller alternativt inlösas, varvid de gamla innehavarna skulle äga företrädesrätt att arrendera desamma. — — — —

*Bilaga 3.*

**Från mejerikonsulenten och under 6 år ordföranden i Västerbottens läns jordbrukspremieringsnämnd Johan Söderblom i Umeå:**

— — — — motion angående statens inlösen av de å kronoparker befintliga ströängar får jag enligt uppmaning såsom min åsikt i denna sak framhålla:

1:o) att sådan inlösen i en hel del lägen inom Västerbottens s. k. fjällsocknar skulle verka påskyndande för odling och kolonisering, om jorden avdikad och i lämpliga inägotter åter försåldes;

2:o) att rätta tidpunkten för sådan inlösen är inne, då byamännen nu i de flesta fall insett huru litet vinstgivande det jordbruk är, som stöder sig på dessa slåttrar, och i många fall det avlägsna läget och förefintligheten av annan odlingsmark på närmare håll ej lockar nuvarande innehavare till odling inom närmaste tid;

3:o) att staten såsom ägare lättare kan genomföra både avdikning och lämplig uppdelning, i det att någon del angränsande kronopark behöver tilläggas för att få jordlotterna lämpliga såsom självständiga, ekonomiskt bärkraftiga jordbruk;

4:o) att länens jordförmedlingsbyråer borde vara lämpliga mellanhänder vid dylik inlösen. — — — —

#### Bilaga 4.

#### Från t. f. sekreteraren i Västerbottens läns hushållningssällskap, jordbrukskonsulenten Victor Broman i Umeå:

— — — — Som bekant torde vara, åtminstone för den som på närmare håll och med verkliga fackinsikter studerat jordbruksförhållandena inom övre Norrland under de senaste 10 åren, har jordbruket härstädes och icke minst inom lappmarken under nämnda tid gått med stora steg framåt, och med hänsyn till de svåra och onaturliga förhållanden ur kommunikationssynpunkt, under vilka lappmarkens jordbrukare arbeta, har frammarschen inom lappmarken varit synnerligen anmärkningsvärd. Överallt kan man iakttaga, huru de gamla extensiva brukningsmetoderna fått ge vika för mera rationella, mera intensiva metoder. Folkets hela uppfattning om jordbruket har börjat omskapas och moderniseras.

Detta jordbrukets uppsving inom lappmarken skulle emellertid enligt mitt förmenande kunna ske ännu raskare, om de få arbetsdagarna under sommaren ägnades åt ett mera lönande och framför allt mera bestående arbete än vad nu många gånger är fallet.

Till lappmarkens »slumrande millioner» kan man med säkerhet räkna de ofantliga arealer, myrmarker, som denna landsända är begåvad med. Enligt de av förste aktuarien i järnvägsstyrelsen, S. Norrman, gjorda utredningarna komma icke mindre än 112,445 har odlingsbara myrmarker att direkt eller indirekt beröras av ifrågasatta järnvägar inom Västerbottens lappmark. Här har lappmarken sin förnämsta odlingsmark, synnerligen passande just för de kulturväxter, som av klimatologiska skäl böra odlas inom dessa trakter, nämligen foderväxterna. Den, som sett de utomordentligt vackra grönfodertegarna och de frodiga vallarna på myrodlingarna, kan icke förneka dessa markers odlingsvärde.

Hur användas då för närvarande dessa värdefulla odlingsmarker? Ja, de av de självägande bönderna innehavda myrmarkerna äro föremål för ett intensivt kultiveringsarbete. Därom vittna de synnerligen hårt anlitade anslagen, norrländska avdikningsanslaget och norrländska nyodlingsfonden. Men vi ha dessutom de å de vid-

sträckta kronoparkerna liggande torvjordarna. Enligt de ovan nämnda utredningarna framgår, att av den angivna arealen odlingsbar myr inom de delar av lappmarken, som komma att beröras av ifrågasatta järnvägar, 33,525 har finnas å kronoparkerna. Hela denna areal ligger och väntar på odlarens spade och hacka och torde under nuvarande förhållanden få göra så länge.

Den allra bästa delen av dessa vidder, nämligen de myrar, vars torv bildats av fräken, starr och dylikt och i vilkas vegetation vitmossarna och tuvduket ännu ej inkommit, äro såsom s. k. ströängar tilldelade böndernas hemman.

I äldre tider, då den odlade jorden inskränkte sig till en liten potatistäppa och dito kornåker, spelade dessa ängar en stor roll, i det att befolkningen därifrån hämtade sitt huvudsakliga kreatursfoder. Men allteftersom befolkningens antal och kreatursstocken växte, måste myrängarna skattas allt hårdare med den påföljd, att för närvarande finnas ängar, vars vegetation är så obetydlig, att med de höga arbetspriser, som nu äro rådande, deras bärning måste bli i hög grad oekonomisk. Härtill kommer dessutom — och det utgör den största olägenheten — att allt för mycken tid och allt för många armar måste tagas i anspråk vid avbärgandet av de oftast mycket klenit givande myrängarna. Härigenom får det mera bestående odlingsarbetet stå tillbaka, och jordbruket kommer att stå och stampa på samma ställe. Många framsynta jordbrukare ha ock insett detta och därför helt och hållet övergivit eller åtminstone till stor del inskränkt myrslättern och i stället använt tid och arbete på nyodlingar. Andra ha nog kanske insett det betänkliga i att ödsla bort de få sommararbetsdagarna på sådant arbete, men ha tydligen icke haft nog energi att köra upp ur de gamla hjulspåren. Mången har nog också i sitt stilla sinne avlagt en mer eller mindre dyrbar ed, att det skulle vara sista gången »han gick och skrapa blötmyra», synnerligast på hösten, då kanske vattnet gick folket upp till knä. Men nästa år har likväl frestelsen varit för stor.

Det enda rationella vore därför att på lämpligt sätt tvinga vederbörande att överge den ruinerande myrslättern. Men härvid måste den största försiktighet iakttagas. Ännu finnas åtskilliga bönder, vars inskränkta arealer odlad jord gör dem mer eller mindre beroende av myrängarna, och skulle sådana jordbrukare på en gång berövas ängarna, skulle stora svårigheter uppstå. Det efter mitt förmenande lämpligaste sättet för utlösen av de å kronoparkerna befintliga, av bönderna disponerade ströängarna vore, att staten såsom ersättning lämnade vederbörande en kraftig hjälp till utdikning och uppodling antingen av böndernas egen odlingsbara jord eller, där sådan förefanns i mindre mängd, av de gamla ströängarna, där dessa lågo inom lämpligt avstånd från hemmanet.

Den bästa användningen av de flesta på så sätt utlösta ströängarna vore att såsom ni, herr doktor, ämnar motionera om, utlägga dem till kronotorp. Det finns nämligen ängar, som äro så långt avlägsna från det hemman, till vilket de äro lagda, att de icke i uppodlat skick med fördel kunna brukas gemensamt med hemmanet. Dock bör i varje fall tillses, att hemmanet äger tillräckligt med odlingsbar mark.

Skall över huvud taget kolonisationen genom kronotorp taga någon fart, torde en inlösen av ströängarna vara första villkoret härför. Då, som ovan nämnts, lappmarkens bästa odlingsmark utgöres av torvjordarna, och de bästa av dessa å kronoparkerna disponeras av bönderna såsom ströängar, måste för närvarande i de flesta fall kronotorpen tyvärr utläggas å ur odlingssynpunkt mindre lämplig jord. Komme krono-

torpen däremot att utläggas å de ofta i större komplex förekommande ströängarna, vunnas även den fördelen, att flera torp kunde sammanföras till kolonier och ej som nu kastas långt från varandra. Härigenom komme ju givet skol-, väg- och andra förhållanden att lättare och billigare kunna ordnas.

Jag vill därför på det livligaste instämma i den av eder tilltänkta motionen om en inlösen av böndernas ströängar å kronoparkerna. — — — — —

*Bilaga 5.*

### **Från jägmästaren i Gellivare revir Gustaf Halldin:**

— — — — — Då jag inom såväl Norr- som Västerbotten haft gott tillfälle att ägna frågan min uppmärksamhet, har min personliga uppfattning blivit den, att jag anser, att det givetvis bliver fördelaktigt såväl för staten som för den enskilde, om ströängsservitutet — om man nu får begagna detta uttryck — bleve avlöst från kronans skogar.

Det är min bestämda övertygelse, att hemmansägarna i allmänhet skulle i tidens längd vinna på, om de avstode från bruket av ströängarna och i stället nödgades göra odlingar i hemmens omedelbara närhet. Givetvis finnes det ju enstaka fall, då odlingsmöjligheterna i hemmets närhet äro rätt små, och då hemmansägaren måste basera sin foderskörd på avlägsna ströängar, men detta fall torde vara rätt sällsynt. Jag har många, många gånger varit i dispyt med bönderna härom, men nästan alltid, då jag med pennan i hand och med begagnande av ortens dagsverks- och höpriser visat dem, vad detta i regeln mycket dåliga, ströängshö kostar dem, fått dem att erkänna, att det rent av vore bättre att ej bärga dessa ängar utan köpa hö, om nämligen tiden för arbetet å ströängarna användes för inkomstbringande arbete. Men det är så, att, emedan bönderna ej ha några direkta utgifter för ströängshöet, de tycka, att det är gott att hava det och värdera ej sitt eget arbete.

För kronan vore ju en given fördel att kunna återlösa ängarna till skäligt pris; dels hindra dessa ofta nog vattenavledningsföretag från försumpade kronoskogar, dels äro de nog så ofta svepskäl för olagligt jagande.

Att en del återlösta ströängar sedermera lämpligen kunna upplåtas som odlingslägenheter, tror jag. Men det blir nog endast undantagsvis och endast under förutsättning, att de i kommunikationshänseende ligga bra till.

Det lyckligaste hade nog från början varit, att vid avvitrningen här uppe hade gjorts samma bestämmelser som vid storskiftet i Dalarne, eller att ströängarna efter vissa år hade utan ersättning återfallit till staten. Hädanefter får man vara nöjd med, om de mot en skälig avgift kunna få återlösas.

Min bestämda åsikt är dock, som sagt, att det vore lyckligt, och ej minst för böndernas jordbruk, om ströängarna så småningom inlöstes.

Jag vill tillägga, att en ej oväsentlig skada genom försumpning nog tillfogas kronans skogsmark genom de s. k. översilningar med vatten, varmed ströängarna tillföras gödningsämnen. — — — — —



*Bilaga 6.*

**Från jägmästaren i Pajala revir Eric v. Sydow:**

— — — — Däremot kan jag ej annat än instämma däri, att inlösen av ströängarna skulle vara av en särdeles stor betydelse för jordbruket, om det nämligen ordnas så, att ersättning för de mistade ängarna utginge i form av bidrag till uppodling av odlingsmarker närmare gårdarna. Bara från den synpunkten är frågan värd synnerligen stort beaktande. — — — —

*Bilaga 7.*

**Från statens lantbruksingenjör i Västerbottens län Henning Wikström:**

— — — — äran meddela, att jag anser det skulle vara synnerligen lämpligt, om en inlösen av de å kronoparkerna belägna ströängarna kunde komma till stånd.

Så gott som utan undantag utgöras de av väl förmultnad mossjord, som efter torrläggning skulle lämna en utmärkt odlingsmark.

Med undantag av vissa bäckängar, som fortfarande lämna ett ganska gott och rikligt foder, hava dessa ängar numera ej heller vidare värde för bönderna. Emellertid borde enligt mitt förmenande den ersättning, som i händelse av inlösen skulle tillerkännas innehavarna, användas för att åstadkomma grundförbättringar såsom dikning, odling, husbyggnad m. m. på deras hemman. Eljes är jag rädd för att, såsom fallet varit med en hel del skogspenningar, ersättningsbeloppen komme att bortslösas.

Det synes mig sålunda vara önskvärt, att vid medlens anordnande det förbehåll gjordes, att de skulle användas till dylikt ändamål, och att de endast utbetalades i den mån, som grundförbättringsarbetet utfördes.

Hushållningssällskapen torde genom sina tjänstemän bäst vara lämpade att utöva kontroll över medlens användning. — — — —

*Bilaga 8.*

**Från överjägmästaren i Luleå distrikt Gustaf Cassel:**

— — — — jag får meddela, att jag för närvarande ej kan göra något uttalande i omskrivna fråga, enär jag snart skall avgiva officiellt utlåtande i ett liknande ärende, men vill jag varna för ett sannolikt förhastat antagande, att ifrågavarande ströängar ej vidare skulle hava något värde för bönderna — åtminstone i Norrbottens lappmark — — — —

### Från jägmästaren i Åsele revir R. A:son Eneberg:

— — — — Det har länge varit ett önskemål att åtminstone en del av de s. k. ströängarna återbördades till kronan till nytta för anläggningen av egna hem å kronoparkerna i dessa bygder, ty utan tillgång till dessa ängar vid utstakning av odlingslägenheter måste hädanefter upplåtelse, jämlikt lagen den 18 juni 1909, åtminstone inom Åsele revir förekomma sparsamt. Nämnade ängar bestå nämligen merendels av mark, som med nödig vattenavledning lätt kan brytas till åker, under det att endast mera undantagsvis övriga odisponerade myrängar äro så mogna, att de lämpa sig för odling.

Numera är dispositionsrätten till ett stort antal ströängar för bönderna icke av den betydelse, som förut varit fallet, ehuru väl ängarna ännu äga ett visst värde såsom betesmarker. Inom mitt revir anträffas icke sällan ströängar, vilka varit obrukade under senaste 15 å 20 år. Men då fråga väckts, att innehavaren (bonden) borde kunna överlåta dispositionsrätten av ängen för skäligt pris till någon skogstorpssökande arbetare, har ängen fått så orimligt högt värde, att varje tanke på en torpupplåtelse i övrigt måst övergivas.

Å andra sidan äro förhållandena å vissa trakter härstädes sådana, att bönderna för närvarande ej kunna undvara sina ströängar, som icke sällan lämna avsevärd höavkastning.

Det skulle sålunda enligt min mening vara olämpligt att genom lag framtvinga samtliga ströängars ovillkorliga återlösande till kronan, oavsett den dryga kostnaden för staten, som därigenom skulle uppstå. Mera tilltalande synes vara, om man kunde i lag föreskriva, att ströäng, som veterligt icke ägde avsevärd betydelse för en hemmansinnehavares jordbruk, men som vore dess mera nödvändig för upplåtelse av odlingslägenhet, skulle, sedan exempelvis ägodelningsrätten prövat saken, därvid kronans talan förts av vederbörande kronofogde, kunna av statsverket inlösas till visst av rätten godkänt pris.

I hopp att mina nu gjorda uttalanden kunna vara till någon ringa nytta för eder utredning av den för kolonisationen i Norrland viktiga frågan om vissa ströängars återbördande till kronan — — — —

### Från jägmästaren i Kalix revir Gerh. Rosenlund i Wassen:

— — — — Benämningen ströängar förekommer icke i socknarna inom kustlandet, åtminstone icke i Norrbotten. Benämningen å ängar, belägna å kronoparkerna, men vid avvitringen undantagna för vissa hemman såsom slätterlägenheter, är »urfjällar».

Sådana, belägna inom kronoparkerna (urfjällar inom hemmansområdena förefinnas även) uppgå för Överkalix socken endast till högst ett tiotal och inom Nederkalix socken till ungefär dubbla antalet. Några av dessa giva ganska god avkastning, under det att andra icke ens avbärgas, beroende på dels att de äro avlägset belägna, dels att gräsväxten å desamma är mera klen. Någon svårighet för kronan att av ägarne få inlösa dem tror jag ej förefinnes, men å andra sidan har icke försports någon olägenhet av nu rådande förhållanden. En del skulle efter eventuell inlösen lämpligen kunna tilldelas odlingslägenheter (skogstorp). — — —

## Bilaga 11.

## Från överjägmästaren i Skellefteå distrikt Gustaf Borg:

— — — — Frågan att inlösa åtminstone en *del* av ströängarna har varit på tal sedan några år tillbaka, men åtminstone inom mitt tjänstgöringsområde har någon inlösen ännu icke ägt rum, enär något trängande behov av inlösen ej förelegat.

Vid avvitringen har i en del fall uppröjd äng — ströäng — lagts till grund för områdestilldelning och skatt, med ty åtföljande skogsanslag, och ovisst är, huru skulle förfaras i sådant fall, därest fråga uppstode om inlösen av dylika slags ströängar. I skrivelse till kungl. domänstyrelsen den 11 juni 1909 har Kungl. Maj:t meddelat, att köpeskillingarna ej mindre för de kronoegendomar samt till inköpta skogsegendomar hörande områden — rörande vilkas försäljning beslut jämlikt nådiga breven den 18 maj 1888, den 29 maj 1891 och den 23 maj 1902 av Kungl. Maj:t komme att fattas under tiden från och med 1910 års början till och med utgången av år 1912 — än även för sådana områden och lägenheter, till vilkas försäljning från de under kungl. domänstyrelsens förvaltning ställda, staten tillhöriga skogsegendomar eller utarrenderade jordbruksegendomar, Riksdagen under sistnämnda tid på därom särskilt gjorda framställningar kunde lämna tillstånd, få av Kungl. Maj:t disponeras bland annat till inlösen av ströängar å kronoparkerna i Norrland och Dalarna.\*

Frågan om inlösen av ströängar lärer även behandlas av den s. k. renbeteskommissionen.

Min personliga uppfattning i frågan är den, att inlösen av ströängar borde ske efter viss bestämd plan, efter det fullständig utredning åvägabragts om omfattningen och värdet av sådana förefintliga ströängar, vilkas förvärvande av kronan kunde anses bliva av något gagn för densamma. Jag anser sålunda, att det ej kan vara av gagn varken för kronan eller enskilda, därest *alla* ströängar inlöstes. Den ovan antydda utredningen anses i första hand böra omfatta ströängar, belägna på eller utgörande av till odling eller avdikning lämpliga myrar, sålunda icke, att börja med åtminstone, en del röjningsslåttrar och ej heller små obetydliga, för sig själva belägna slåttrar, vilka varken äro dugliga till odling eller avdikning för skogsbörd. Inlösen anser jag även böra ske successivt i den mån nödvändigheten av inlösen gör sig gällande.

\* Se Bilaga 17.

**Från jägmästaren i Vilhelmina revir Dan. Frykman:**

— — — — Att frågan har en synnerligen stor betydelse för jordbrukets utbredande i lappmarken och speciellt för odlingslägenheternas uppblomstring på kronoparkerna därstädes, därom torde ingen tvivla, som närmare sätter sig in i saken. Om man endast gör klart för sig, att starrmyrarna här uppe så gott som utan undantag utgöra de bästa marker som finnas för bedrivande av ett ekonomiskt jordbruk, och att så gott som alla på kronoparkerna belägna sådana äro av enskilda disponerade samt slutligen, att den sammanlagda arealen av dylika för detta revir uppgår till 4,757,81 hektar, som uppodlade kunna föda en 600 å 700 familjer, så förstår man frågans innebörd. Härtill kommer då, att dessa starrmyrar eller ängslägenheter för redan anlagda odlingslägenheter genom sin naturliga avkastning kunna bliva en god hjälp.

Ser man saken från hemmansägarnes synpunkt, så torde i de flesta fall dessa ängslägenheter genom sitt avlägsna läge från hemmanen och byarna ej kunna erbjuda nämnvärda betingelser för uppodling, under det att deras avkastning i naturlig slått ej numera spelar så synnerligen stor roll dels på grund av deras (slåtternas) minskade avkastning, dels deras minskade betydelse för jordbruket, i samma mån som avkastningen av foder från de uppodlade myrmarkerna i hemmanens och byarnas omedelbara grannskap blir tillräcklig för ladugårdsskötseln. Och därhän utvecklar sig saken fort nog såsom varande ett livsvillkor för ladugårdsskötseln häruppe. Om sålunda ströängarna i sin helhet ännu ej kunna umbäras fullständigt av det skattlagda jordbruket här, så torde den tidpunkten ej vara så avlägsen, då jordbrukets utveckling kommit därhän; och ju förr detta sker, desto lyckligare.

Skulle staten komma att i större utsträckning inlösa dessa ströängar, gäve den icke endast det skattlagda jordbruket ett gott stöd eller »knuff» i rätt riktning, utan skulle också komma att uppmuntra och understödja odlingsmöjligheterna på kronoparkerna i mycket stor utsträckning.

I dessa tider då lappfrågan är så aktuell, kan ju den frågan framkomma, vad betydelse ströängarnas inlösen kan hava för renskötseln. Min åsikt härom är den, att renskötseln i jämförelse med ladugårdsskötseln har så ofantligt liten betydelse, att man knappast kan tala därom. Och bör någon inlösen av ströängar för lapparnes behov inom den avvitrade delen av socknen under inga förhållanden förekomma. De behövas mer än väl för odlingslägenheterna och skogstorpen. — — — —

**Från Tornea revirs jägmästarexpedition, revirförvaltaren Sven J. Cederberg i Haparanda:**

— — — — angående ifrågasatt inlösen av s. k. ströängar å kronoparkerna har jag härmed äran meddela följande såsom min åsikt om saken, vad beträffar de de-

lar af Norrbotten, där jag förvaltats revir, nämligen övre delarna av Piteå älvdal inom Arvidsjaurs och Arjeplogs socknar samt Torneå äldvals nedre del, Nedertorneå—Övertorneå samt mellanliggande socknar.

Beträffande de inre delarna av Norrbotten, lappmarkerna, där hemman och nybyggen ända till de senaste åren avvitrats och där hemmansområdena — till följd därav att en stor del av det till hemmanet utgående skogsmarksområdet avsatts till allmänning — blivit relativt små och odlingen ännu ej hunnit så högt uppdrivas, äro ströängarna ännu i allmänhet av stor betydelse; och inom Arvidsjaurs och Arjeplogs socknar finnes nog ännu en del nybyggen och hemman, som ej kunna existera utan stöd av dylika ängar.

Inom kustlandet åter, där odlingen i allmänhet är vida äldre och mera uppdriven, torde ströängarna, där sådana förekomma, för hemmansägarna vara av mindre betydelse och torde i de flesta fall kunna utan olägenhet inlösas för att stödja nya odlingsföretag å kronans marker.

I varje fall anser jag dock, att inlösen av dylika lägenheter icke bör ske utan laga syn och värdering och icke där hemmansägaren kan styrka, att lägenheten fortfarande är nödvändig för hemmanets bestånd och utveckling. — — — — —

#### Bilaga 14.

##### Från överjägmästaren i Umeå distrikt Axel Egerström:

— — — — De ströängar, som låta sig avdikas och därefter uppodlas, kunna bliva mycket värdefulla för de hemman, som sakna tillräcklig odlingsmark inom det egna området. Något hinder för att hemmansägaren odlar ett sålunda avdikat ströängsområde förefinnes icke, såvitt jag har mig bekant. Det torde sålunda vara osäkert, huruvida *alla* hemmansägare vilja bliva av med dessa ströängar, som de åtminstone förr under min lappmarkstid ansågo som mycket värdefulla.

Beträffande eventuella upplåtelser till lägenheter av dessa ängar, så synes mig detta endast böra ske kolonivis, ej spridda här och där såsom nu vanligen är förhållandet. — — — —

#### Bilaga 15.

##### Från jägmästaren i Södra Lycksele revir Knut Sjöstedt:

— — — — får jag, beträffande förhållandena inom Södra Lycksele revir, äran anföra.

Vid avvitringen tilldelades hemmanen dispositionsrätt å en hel del s. k. ströängar å kronans marker. På den tiden, då den odlade jorden å hemmanen var högt

obetydlig, och foderbehovet måste hämtas från de naturliga ängarna, hade naturligtvis ströängarna å kronans marker ett ganska stort värde för hemmansägarna.

Men detta foder blir dyrt. Arbetet med bärgningen av detsamma tager otroligt lång tid, och hemforslingen, som endast kan ske vintertid, är mången gång förenad med stora svårigheter. Under blida vintrar, då myrarna ej tillfrysas, så att de kunna köras, inträffar ej sällan, att fodret får stå ute till långt fram på våren, om det ens då kan hemfraktas. Näringsvärdet hos ett dylikt foder, som månader varit utsatt för sol, snö, vind och regn kan naturligtvis ej vara annat än högst obetydligt. Ej sällan händer dessutom, att renarna förtära det endast hässjade fodret.

Inseende huru förlustbringande eller i varje fall föga vinstgivande arbetet med dessa ströängar är, hava bönderna mer och mer övergivit desamma för att i stället använda tid och krafter på långt mera vinstgivande ny- och myrodlingar omkring och i närheten av gårdarna, varest tillräckligt med odlingsbara myrar finnes att tillgå.

Å kronans marker belägna disponerade slättermyrar kunna således numera ej hava nämnvärt värde för bönderna. Vid upprepade tillfällen hembjuda också bönderna till jägmästaren att inlösa dessa myrar, *men av flera skäl har någon inlösen ej ägt rum*. Kungl. domänstyrelsen har visserligen i skrivelse den 24 maj 1910\*), med stöd av Riksdagens beslut år 1909 i hithörande ärende, bemyndigat jägmästaren att söka träffa skriftligt avtal med bönderna angående inlösen av å kronoparker belägna disponerade ströängar, vilka anses oundgängligen nödvändiga för kronans behov, men då här endast kan bliva fråga om uppgörelse med dem, som frivilligt önska avstå från myrarna, framstår snart, att detta bemyndigande är av ringa eller intet värde. Om överenskommelse också kan träffas angående *en* ströäng, så kanske ej uppgörelse kan ernås beträffande en angränsande sådan, genom vilken det möjligen blir nödvändigt att framdraga avloppsdike för en större myrtrakt. Och då är ju ingenting vunnet på den tilläventyrs gjorda uppgörelsen. Härtill kommer att det numera är förenat med stora svårigheter att få lagfart på inlösta ströängar, då dessa utgöra en del av den stamhemmanet åsatta skatten.

Att emellertid å kronoparker belägna disponerade ströängar förr eller senare måste inlösas av kronan framstår tydligare år från år. Sagda slättermyrar hava, som sagt, för hemmansägarna numera ringa värde, men däremot skulle de kunna bliva till stor välsignelse och lämna riklig avkastning, om de finge upplåtas såsom odlingslägenheter till arbetare och mindre bemedlade. Som nu är förhållandet, äro dessa å kronans marker belägna, disponerade slättermyrar icke till nämnvärt gagn för någon. Bönderna nyttja dem icke eller föga, och till odlingslägenheter få de ej upplåtas.

Då vid utstakning av skogstorp och odlingslägenheter förrättningsmannen är hänvisad till endast de odisponerade delarna av en myr, framstår klart och tydligt, huru misslyckade dessa lägenheter mången gång måste bliva. Åtskilliga skogstorphansökningar hava också måst avstyrkas på den grund, att sökanden önskade få sitt tilltänkta torp utlagt på disponerat område.

Ägde kronan rätt att fritt förfoga över disponerade slättermyrar å kronoparkerna, skulle med all säkerhet inom detta revir flera hundratal nya odlingslägenheter uppstå å dessa för odling ovanligt gynnsamma slättermyrar.

\* Se bilaga 17.

Då således de å kronans marker belägna, disponerade slättermyrarna ej längre kunna anses hava något vidare värde för bönderna, men upplåtna till odlingslägenheter däremot skulle bliva till stort gagn och ovärderlig nytta, får jag på det alra livligaste framhålla önskvärdheten av, att kronan med första inlöste alla å kronans marker belägna disponerade slättermyrar, och att ägarne till desamma vore skyldiga att mot skäligen ersättning avstå från desamma. — — — —

*Bilaga 16.*

**Från statens t. f. lantbruksingenjör i Norrbottens län Karl Elfström  
i Luleå:**

— — — — hyser jag stort intresse för frågan, särskilt rörande möjligheten att vinna nya odlingslägenheter och deras upplåtelse genom statens försorg åt kolonister — — — —

*Bilaga 17.*

*Avskrift.*

**Till hr. jägmästaren i Södra Lycksele revir.**

Med översändande av avskrift av kungl. domänstyrelsens skrivelse nr 8. I 1881—09 till överjägmästaren i Umeå distrikt angående av F. E. Holmner m. fl. hemmansägare i Gunnarn hos kungl. domänstyrelsen gjord framställning om inlösen för Kungl. Maj:t och kronans räkning av på kronoparker i *Stensele socken* belägna, av dem disponerade s. k. ströängar, får jag härmed anmoda eder att i tillämpliga fall inom edert revir, och då så kan anses av omständigheterna oundgängligen nödvändigt, iakttaga vad nämnda skrivelse innehåller; och anmodas ni härom även underrätta vederbörande assistent. Umeå 8 juni 1910. e. f. Karl Gram.

**Till överjägmästaren i Umeå distrikt.**

Hos kungl. domänstyrelsen hava F. E. Holmner m. fl., inalles 11 hemmansägare i Gunnarn, *Stensele socken*, anhållit att kungl. styrelsen ville vidtaga åtgärder för inköp, helst så fort ske kan, av på kronoparker inom *Stensele socken* belägna, sökandena tillhöriga s. k. ströängar.

Häröver hava vederbörande jägmästare och ni den 12 dennes avgivit utlåtande.

Kungl. styrelsen — som den 27 augusti 1908 till Kungl. Maj:t ingivit en framställning, utmynnande bland annat i att de genom försäljning av mindre kronolägenheter inflytande medel skulle få disponeras även till inlösen av enskilda tillhöriga, å

kronoparker i Kopparbergs län och de norrländska länen befintliga ströängar, i mån som detta visade sig vara för kronan önskvärt, vilken framställning blivit av Riksdagen och Kungl. Maj:t bifallen under år 1909 — vill i anledning härav anmoda Eder att uppdraga åt vederbörande jägmästare eller å reviret anställd assistent att i samband med övriga tjänsteförrättningar i sådana fall, där ett inlösande av å kronoparker befintliga, enskilda tillhöriga ströängar finnes vara önskvärt med hänsyn till upplåtelser av odlingslägenheter eller till utförande av dikning över kronan tillhöriga sumptrakter, varav ängarna beröras, söka träffa skriftliga överenskommelser med ängarnas innehavare om ett förvärvande för kronans räkning av dylika ängar och genom Eder underställa dessa överenskommelser kungl. styrelsen, därvid om möjligt ett flertal dylika bör, för undvikande av onödig skriftväxling, samtidigt hit insändas. Härom har Ni att giva vederbörande besked.

Stockholm den 24 maj 1910.

Karl Fredenberg.

Alfred Wigelius.

Bilaga 18.

### Kronoinlösen av ströängarna.

*Ett förslag av landshövding O. von Sydow.*

Genom beslut av den 1 nov. 1912 uppdrog Kungl. Maj:t åt landshövding O. v. Sydow att i enlighet med närmare föreskrifter av civilministern verkställa utredning av lapparnes förhållanden och renskötseln inom Norrbottens, Västerbottens och Jämtlands län.

Under fortgången av denna utredning har landshövdingen fäst sin uppmärksamhet vid de i lappmarken allmänt förekommande, utom området för de egentliga hemmansskiftena belägna, spridda ängslägenheter, som gemenligen kallas ströängar. Dessa ängar synas nämligen väsentligen välla endast olägenheter.

Med anledning härav har landshövdingen i en den 9 dennes avgiven skrivelse hemställt, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida, i vilken omfattning och på vilka villkor ströängarna inom lappmarken böra av kronan förvärfvas.

I denna skrivelse lämnar landshövdingen först en redogörelse för

#### I.

##### tillkomsten av dessa ströängar.

Möjligheten av hemmans upptagande i lappmarkerna — heter det i denna redogörelse — har huvudsakligen betingats av tillgången på ängslägenheter. Sådana förekomma i stor myckenhet vid älvarnas och bäckarnas utlopp i de stora sjöarna, som vidtagna strax nedanför de egentliga fjällen och som giva sitt skaplyne åt den stora trakt av lappmarken, som benämnes sjö- eller myrlandet. Det är därför inom denna trakt, som de första bosättningarna synas ha ägt rum. Dessa första nybyggen, lagda i närheten av och mångenstädes på holmar i de stora sjöarna, hava erhållit jämförelsevis frostfria lägen och därjämte slätter vid bäckar och på myrar i tillräcklig



utsträckning för utfodring av nybyggarens kreatur. Det må framför allt i våra dagar förefalla som en skönmålning, men jag tillåter mig dock anföra hur L. L. Læstadius i sitt år 1824 utgivna arbete »Om uppodlingar i lappmarken» skildrat odlingsmöjligheterna vid dessa sjöar: »Dessa sjöars spridda holmar och sluttande stränder», heter det, »erbjuda de förmånligaste tillfällen till uppodlingar. Naturliga ängar, skog till överflöd, romantiska utsikter, fiskevatten, fåglar och villebråd runt om i skogarna, med ett ord allt, som kan både gagna och förnöja människolivet, tyckes här vara samlat av naturen, som själv går varje mänskligt bemödande tillhanda och belönar arbetarens mödor med framgång.»

Sedan emellertid de bästa av dessa ängslägenheter invid de stora sjöarna blivit upptagna för nybyggesanläggningar, synas bosättningar mera allmänt ha börjat i Lapplands egentliga skogsland, omfattande den del av Lappland, som ligger mellan kustlandet och sjö- eller myrlandet. För fodertillgången har nybyggaren här varit hänvisad till de myrar, som äro beväxta med starr, till uppröjning av bäckstränder och till odling av vallar. De odlingsmöjligheter som för de sistnämnda nybyggarna härvid erbjudit sig hava givetvis varit av sämre beskaffenhet än de som varit tillgängliga vid den första kolonisationen av lappmarken. De lägenheter, som funnits, hava till stor del bestått av vitt spridda ängar och myrar. Bosättningen inom dessa delar av landet har ock mångenstädes skett mer av hänsyn till ett lämpligt läge för bedrivande av fiske och jakt än med hänsyn till möjligheterna för jordbruk och boskapsskötsel. Småningom funno dock även dessa nybyggare med sin fördel förenligt att ägna tid och arbete åt i främsta rummet ladugårdsskötsel. Hägen för och insikten i bruket av jorden var emellertid ringa, och då ängs- och slätterlägenheterna vid och i närheten av boplatserna visade sig otillräckliga nödgades nybyggarna för erhållande av det nödiga höfodret till kreaturen uppsöka mera avlägsna ängar och myrar. Dessa slätterlägenheter — de sedermera s. k. ströängarna — torde sålunda få anses hava varit nödvändiga för nybyggarna under det tidigare skedet av bosättningen i lappmarken.

De av dessa lägenheters stora spridning föranledda olägenheter med hänsyn till ett ändamålsenligt ordnande av den i lappmarken befintliga jordens fördelning dels mellan hemman och nybyggen inbördes och dels mellan dessa och kronan för av kronan bibehållna marker, har emellertid redan tidigt ådragit sig statmakternas och myndigheternas uppmärksamhet. Försök hava också gjorts att härutinnan åstadkomma ändring. Den tidigare kulturens beroende av ströängarna har dock härvid lagt sig hindrande i vägen. Sålunda har i kungl. breven den 24 oktober 1871 och den 30 oktober 1874 föreskrivits, bland annat, att de hemman och nybyggen, som innehade slätterlägenheter på de genom dessa kungl. brev bestämda kronoparkerna i Norrbottens län, skulle vid dem bibehållas intill dess vid blivande avvitrning kunde bliva annorlunda bestämt eller ordnat. Det synes sålunda hava varit Kungl. Maj:ts avsikt, att, i den mån avvitrningen framginge i denna landsända, genomföra de ändringar som med hänsyn till nyssnämnda med ströängarna förenade olägenheter kunde finnas nödiga. Kungl. Maj:ts stadga den 30 maj 1873 om avvitrning i Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker föreskriver också bland annat, att, för beredande av så lämpligt skifte belägenheten medgiver, delägare är pliktig att med sina inägor, i den mån de ej skulle falla inom det blivande skogsområdet, ingå i ägoutbyte med annan delägare

eller med kronan, evad det å någondera sidan yrkas eller ej, samt att mark, som, utan att vara odlad innehaves av hemmanägare eller åbo eller av nybyggare, må, såvitt den ej för hemmanets eller nybyggets bestånd erfordras, kunna för beredande av lämpligt skifte innehavaren fränhändas utan vederlag.

På framställning av vederbörande socknemän och befallningshavande medgav emellertid Kungl. Maj:t sedermera genom särskilda nådiga brev, att de flera eller färre inom kronoparks område belägna spridda ängslägenheter, vilka tillhörde ett hemman eller ett nybygge, finge, utan att från kronoparken genom uppdragna rågångar avskiljas, varda, innan de kunna mot annan mark utbytas, tillsvidare under hemmanet eller nybygget bibehållna och under tiden såsom endast ett skifte beräknas. Därjämte medgavs, att det virke, som åtginge till behövliga hägnader, hässjor och hölador vid dessa ängslägenheter, skulle tillsvidare efter anvisning av revirförvaltaren få kostnadsfritt avhämtas från skogsmarken.

Till följd av dessa medgivanden bibehöllos ströängarna vid avvitringen i lappmarkerna.

Det överbägende antalet ströängar har tillkommit vid de allmänna avvitringarna. Då vid dessa det huvudsakligaste och bästa av de lägenheter, som varit användbara för höfångst, tagits i anspråk, hava vid de sedermera företagna efteravvittringarna å överloppsmarkerna odisponerade ängslägenheter utlagts i jämförelsevis ringa mängd. I det på slutlig prövning beroende förslaget till disposition av överloppsmarken nedom odlingsgränsen i Gellivare socken ingå nytillkomna ströängar till en sammanlagd areal av 1,413,1594 hektar, fördelat på 129 ströängar och 27 nybyggen. — Vid den senare behandlade efteravvittringen i Jockmocks socken hava utlagts nedom odlingsgränsen endast 7 ströängar om tillhoppa 28,66 hektar, fördelade å 3 föreslagna nybyggen. Ovan odlingsgränsen hava till 5 inhyseslägenheter anvisats 24 ströängar om 98,50 hektar. Vid efteravvittringen i Arjepluog äro inga ströängar bibehållna för nytillkomna nybyggen. Till den minskade utläggningen av ströängar torde även hava bidragit den stigande insikten hos såväl förrättningsmän som allmänheten om de med ströängarna förenade olägenheterna.

De vid allmänna avvitringen bibehållna ströängarna hava visserligen nedgått i antal och areal genom byar övergångna laga skiften, då i många fall ströängarna varit föremål för ägoutbyte. Dock lärer kunna sägas att ägoutbyten i avseende å sådana ströängar icke vid skiftesföretagningarna företagits i den utsträckning, som varit möjlig och ändamålsenlig och som synes hava varit avsedd, då Kungl. Maj:t medgivit ströängarnas bibehållande.

I detta sammanhang bör omnämnas en särskild art av ströängar. Såsom framgår av ovan angivna kungl. brev, synes däri hava avsetts att endast sådana utom de egentliga skiftesområdena belägna ängslägenheter skulle bibehållas, som blevo liggande å kronoparker. Emellertid bibehöllos sådana lägenheter även å de vid allmänna avvitringarna överblivna överloppsmarkerna. En del av dessa lägenheter hava sedermera varit föremål för laga skifte, som övergått de byalag, vartill de hört, utan att på samma gång utbytas mot kronomark. Vid efteravvittring av överloppsmarken hava enligt sakens natur många av dessa lägenheter kommit att ligga inom områden för nytillkomna nybyggen, inhysingslägenheter och allmänningar liksom även inom områden som föreslagits till avsättning för att upplätas till nybygges-

lägenheter åt lappar, vilka helt eller delvis övergivit nomadlivet. Detta sistnämnda är förhållandet i Jockmocks socken.

## II.

## Ströängarnas olägenheter.

Efter den förut återgivna redogörelsen för ströängarnas tillkomst, anger landshövding von Sydow i korthet de väsentliga olägenheter, som, sådana förhållandena nu utvecklats sig, synas vara förbundna med ströängarnas bibehållande.

Dessa olägenheter framträda framför allt därutinnan, att *ströängarnas tillvaro utgöra ett allvarligt hinder mot en rationell renskötsel*. Såsom förut nämnts ligger ströängarna vitt spridda och ofta långt från bostäderna mitt uppe i lapparnas av ålder brukade renbetesland. Det är på grund därav så gott som omöjligt för lapparne att så vakta renarna att skada på växande gräs eller bärgat foder på dessa ströängar undvikas. Å de trakter, där renar uppehålla sig under sommartiden, söka sig renarna gärna ut på dessa myrängar, där vinden har mera spelrum, för att få skydd mot myggplågan. Under denna tid springa renarna i täta flockar, och klart är att de då på ströängarna med deras mjuka botten skola göra skada på det växande gräset. På hösten, när gräs och örter börjar vissna och icke vidare äro begärliga såsom föda för renen, känner renen den starka doften från det bärgade höet å ströängarna redan på långt avstånd; det är då ytterligt svårt att hålla renen från ängarna, helst mörkret under nätterna omöjliggör bevakningen.

Under vintern är förhållandet ej stort bättre. I flertalet fall finnas inga lador å ströängarna, utan höet får stå kvar å hässjor eller stackar, som icke ens skyddas genom stängsel, intill dess ägaren någon gång under vinterns lopp finner bekvämligt att hemforsla detsamma. Vid yrväder och då förhållandena äro ogynnsamma, sprida sig renarna över vida områden och bevakningen försvåras i hög grad. Det är då givet, att renarna ofta skola komma in på ströängarna, där de nedriva, nedtrampa och uppåta det utan skydd lämnade höet.

Dessa omständigheter föranleda ständiga strider mellan bofasta och lappar, strider i vilka lappen i vanliga fall blir den förlorande parten, även om lagens bestämmelser äro till hans förmån.

Tillvaron av dessa ströängar medför också, att lapparne äro obenägna att i rätt tid på hösten gå ned på de egentliga vinterbeteslanden, och i stället uppehålla sig allt för länge på höst- och vårbetesmarkerna. Betet å dessa senare har därför i vissa delar av länet blivit utomordentligt knappt och hotar att allt mera försämrats. En fara ligger jämväl däri, att om lappen går att med renarna uppehålla sig längre upp mot fjällen än som är nödigt och lämpligt, renarna å olaga tid gå över gränsen.

Redan tidigt var uppmärksamheten fäst vid de kollisioner mellan de bofasta och lapparna, som skadorna å slätterängarna vållade. Under tidernas lopp ha också för stridernas utjämning utfärdats flera varandra motsägande författningar. En redogörelse härom lämnas i G. v. Dübens arbete »Om Lappland och lapparna» sid. 466—468.

De bestämmelser, som nu reglera lapparnes ersättningsskyldighet, återfinnas i 14 och 15 §§ av lagen den 1 juli 1898 om de svenska lapparnes rätt till renbete i Sverige.

Under sommarmånaderna — juni, juli och augusti, i vissa fall även i maj — äro sålunda lapparne skyldiga att ersätta av renar orsakad skada å växande eller avskuren, men ej bärgad gröda, även om de ej gjort sig skyldiga till vårdslöshet vid renarnas bevakning. För skada orsakad av renar å bärgat hö, vilket icke blivit infört i lada utan lämnats utestående å mark i stack eller hässja, är ägaren däremot i allmänhet ej berättigad till ersättning i annat fall än då skadan tillkommit med uppsåt eller genom vårdslöshet vid renarnas bevakning.

För undvikande av stridigheter, torde dock lapparne ofta nog utbetala ersättning även i sådana fall, då de ej enligt lag äro skyldiga därtill.

Om sålunda olägenheterna av ströängarna för lapparnes vidkommande ligga för öppen dag, torde de icke heller för sina ägare, den bofasta befolkningen, åtminstone numera i allmänhet vara till gagn, snarare tvärtom. Ströängarna ligga oftast långt avlägset, 1 mil och mera från gården, och giva merendels kient utbyte. Deras värde reduceras ytterligare därigenom att det stora flertalet ströängar icke giver höskörd mer än vart annat år och följaktligen icke heller oftare bärgas.

Redan L. L. Læstadius påpekar också i sitt förutnämnda arbete, att det för nybyggaren säkerligen skulle bättre löna mödan att odla intill stuguväggen än att fara ett par mil till skogs efter ett lass uselt myrhö. »I sanning», säger han »om man beräknar det myckna besvär och de många dagsverken, som erfordras, innan ett lass sådant hö blivit inbärgat och framforslat till ladugården, så skall man med förundran finna, att på sin höjd dubbelt så många dagsverken behövas till att ånyo uppröja en äng, vilken årligen med en tiondels mindre möda kunde giva ett dubbelt bättre lass vallhö».

Om detta påstående kunde äga fog redan på Læstadius' tid, så äger detsamma sa mycket större giltighet i våra dagar, då insikten i jordbruksarbetet vidgats och värdet av den mänskliga arbetskraften även i dessa trakter väsentligen ökats. Odlingen invid gårdarna har numera också fortskridit i avsevärd omfattning, och givetvis måste det framstå såsom ett önskemål att utvecklingen fortgår i denna riktning. I den mån nyodlingar upptagas och jordbruket i övrigt förbättras, minskas jämväl behovet av ströängar, och erfarenheten har givit vid handen, ett en myckenhet ströängar redan övergivits av ägarne. De upplysningar jag hitintills varit i tillfälle att inhämta från den bofasta befolkningen i ett par av detta läns socknar tyda också därpå, att de bofasta icke skulle resa hinder mot utan snarare gärna se, att ströängarna åtminstone i viss omfattning inlöstes till staten eller utbyttes mot annan mark.

Vad jag sålunda anfört — slutar landshövdingen denna del av sitt utlåtande — synes vara tillräckligt att motivera en framställning om en närmare undersökning av frågan.

Om man såge saken enbart ur lapparnes synpunkt, vore utan tvivel det bästa att söka avlösa samtliga ströängar i de trakter, där renskötseln kan utövas. Den bofasta befolkningens berättigade intressen få dock givetvis icke förbises. Det gäller sålunda att på lämpligt sätt väga de olika intressena mot varandra. Förhållandet är nämligen, att en del ströängar, särskilt sådana som ligga i eller vid vattendrag och sjöar, äro synnerligen väl lämpade för höproduktion och kunna i detta avseende stundom tävla med odlade marker. De äga dessutom det företrädet att de kräva intet eller ringa arbete vid skötseln. Såvitt nu sådana ängar ligga på måttligt av-

stånd från de gårdar, varunder de lyda, lärer deras borttagande icke vara överensstämmande med god lantushållningspolitik. Däremot är borttagandet av de avlägsnare och sämre ströängarna av obestridlig nytta.

### III.

#### Sättet för inlösnigen.

I fråga om det sätt, varpå förslaget om ströängarnas bortskaffande skall kunna genomföras, förklarar sig landshövding von Sydow icke beredd att framställa något slutligt förslag. Ett sådant lärer icke heller lämpligen kunde framkomma förrän under en eventuell utrednings fortgång. Landshövdingen framhåller dock några synpunkter, vilka vi nedan återgiva.

Till en början torde böra övervägas, i vilken omfattning de ströängar, som finnas, böra borttagas, kunna gå i ägoutbyte mot kronomark. Därest sådant vore ekonomiskt och praktiskt möjligt, skulle detta sätt lättast och säkrast leda till målet.

Emellertid torde hinder i många fall möta mot ägoutbyte på grund av bristande tillgång på lämplig kronomark såsom vederlag för ströängarna. Det torde dessutom i stort antal fall möta svårigheter för ströängarnas ägare att omedelbart avstå från desamma, innan de genom nyodlingar eller jordförbättringar berett sig motsvarande höavkastning i närheten av gårdarna. Av dessa skäl torde kunna ifrågasättas, huruvida icke staten i vissa fall skulle med ägarne kunna träffa avtal om inlösen av ängarna på sådana villkor, att ängarna efter en viss tidsperiod av exempelvis 10 år tillföle staten och att löseskillingen utbetalas i mån av verkställda nyodlingar eller jordförbättringar invid gården. Frånskiljandet av ströängarna skulle då kunna verkställas genom avsöndring. Hinder i lag torde i allmänhet ej möta härför med hänsyn till ströängarnas ringa areal och värde. Vissa svårigheter torde dock härvid yppa sig vid fråga i förekommande fall om lösandet av inteckningar från de avskilda ströängarna.

Emellertid torde även expropriationsförfarande kunna tagas i anspråk. Rätt till expropriation förefinnes nämligen jämlikt 33 § i 1898 års lapplag, för att bereda lapparna tillgång bland annat till bete.

De betänkligheter, som i övrigt från kameral synpunkt tilläventyrs kunna förefinnas mot förslaget, torde icke vara av sådan beskaffenhet att de icke skulle kunna på lämpligt sätt undanröjas.

I detta sammanhang synes vara lämpligt att något beröra de förhållanden, som bliva rådande efter ströängarnas borttagande, särskilt vad angår kronoparkerna. Redan nu förekommer i stor utsträckning, att slätterområden & kronoparker av skogsstaten utarrenderas till enskilda. Likaså upplåtas å samma marker skogstorp och odlingslägenheter utan att tidigare måhända alltid givits nödiga garantier för att upplåtelseerna icke varit till förfång för lapparne.

Domänstyrelsen har dock numera i skrivelse till vederbörande jägmästare föreskrivit, att i varje fall, då det efter inkommen ansökan och efter företagen besiktning befunnits att jämlikt bestämmelserna i nådiga kungörelsen den 18 juli 1909 odlingslägenhet lämpligen kan upplåtas å kronopark eller överloppsmark ovan odlingsgränsen inom Västerbottens och Norrbottens läns lappmarker, ävensom där fråga uppstår om utarrendering av slätterlägenhet å sagda marker, vederbörande jägmästare skola hava

att dels själva, dels i den mån så är möjligt, söka utreda, huruvida ifrågasatt upplåtelseområde är så beläget, att det kan finnas vara oundgängligen erforderligt för lapparnes behov av renbete, renskiljningsplatser och flyttningsvägar för renarna, dels, där frågan härom kan synas tvistig, med ärendets överlämnande till vederbörande lappfogde anhålla om så fort ske kan det yttrande, vartill denne må kunna anse omständigheterna i berörda avseende böra föranleda.

Sedan därefter jägmästarnes utredning tillika med lappfogdens eventuella utlåtande genom överjägmästaren i vanlig ordning till styrelsen inkommit, har domänstyrelsen förklarat sig vilja vid ärendets prövning taga under övervägande i vad mån de omständigheter, som eventuellt framhållits med hänsyn till nomadlapparnes berättigade intressen, må med iakttagande av gällande bestämmelser kunna vinna beaktande.

Därjämte har styrelsen föreskrivit, att vid utarrendering av slättermyr å nu ifrågasatt varande marker i det avtal, som härför upprättas, skall intagas bestämmelse, att arrendatorn icke äger påfordra ersättning för den skada, som av lapparnes renar förorsakas å sådan myr, så framt icke den, som värden om renarna ålegat, uppsåtligt varit till skadan vållande.

Konungens befallningshavande har sedermera i skrivelse till överjägmästaren i Luleå distrikt den 11 februari 1913 anhållit, att i varje fall, då fråga är om upplåtelse av odlingslägenheter å kronoparker och överloppsmarker ovan odlingsgränsen inom Norrbottens län, ävensom då fråga uppstår om utarrendering av slätterlägenheter å sådan mark lappfogdens yttrande genom Konungens befallningshavande måtte inhämtas. Enligt Konungens befallningshavandes mening torde nämligen i de alldeles övervägande antalet fall kunna ifrågasättas, huruvida icke sådana upplåtelser inom detta län kan vara till hinder för renskötseln.

Därest nu ströängarna komma att till en stor del försvinna, är givetvis angeläget, att icke de olägenheter, som genom dem vållats för lapparne, återkomma i annan form genom arrendeupplåtelse av samma ströängar.

Å andra sidan böra å sådana trakter inom lappmarkerna, som verkligen kunna anses lämpade för bofast kultur, hinder för fortsatt kolonisation eller för utvidgad boskapsskötsel ej resas. Dock synas därvid sådana bestämmelser böra träffas, att lapparne icke lida intrång i sina uråldriga rättigheter.

Vad beträffar den av mig ifrågasatta utredningen, torde densamma till en början böra avse, att med ledning av avvitrings- och lantmåterihandlingar konstatera areal, höavkastning och penningvärdet av till varje avvitringslag utlagda ströängar, särskilt för hemman ovanför och nedanför odlingsgränsen. Med ledning av avvitringshandlingarna borde också kunna uppgöras ett preliminärt förslag i fråga om de ströängar, som på grund av läge och avkastning synas kunna utan risk för hemmanens bestånd avhändas dessa, den vid avvitrningen dessa ströängar åsatta avkastning jämte penningvärde och avkastningsvärdets kapitalvärde.

Sedermera borde en undersökning anställas i vissa typiska fall angående å ena sidan kostnaderna för ströängarnas bärgning och höets hemforsling samt å andra sidan höavkastningens verkliga värde.

Därefter borde en mera lokal undersökning verkställas rörande den omfattning, vari ströängarna lämpligen böra återbördas till kronan.

Och slutligen skulle undersökningen inriktas på sättet och villkoren för detta

återbördande. För dessa ändamål böra givetvis ägarne av ströängarna i de olika orterna på lämpligt sätt höras.

Under åberopande av vad jag sålunda anført — slutar landshövdingen — får jag i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t behagade låta verkställa utredning huruvida, i vilken omfattning och på vilka villkor ströängarna inom lappmarkerna böra av kronan förvärvas.